

Рецензия

*от доц. д-р Наталия Христова – Нов български университет,
за научната продукция на доц. д-р Евгения Калинова – катедра “История на
България”, Исторически факултет на СУ “Св. Климент Охридски”,
участник в конкурс за присъждане на академичната длъжност “професор”*

Историята на България след Втората световна война е сред най-трудните за проучване, анализ и обективна реконструкция в годините на постсоциализма, а и преди това. Тя изкушава не малко изследователи да се посветят на този период, но в професионалната и по-широката публичност името на доц. д-р Евгения Калинова е сред най-утвърдените. Една заслужена позиция, като се има предвид цялостната ѝ дейност като изследовател, преподавател и популяризатор на научно знание за сложните, противоречиво оценявани и остро дискутирани проблеми на общественото развитие в годините на социализма.

Респектиращата ѝ творческа биография след хабилитацията през 2001 г. включва, както коректно е отбелязано в документацията, една самостоятелна монография, осем книги в съавторство (три от тях издадени в чужбина), 39 статии и студии, публикувани в страната и 10 зад граница. Евгения Калинова е съставител на документални сборници, справочни издания, автор на учебници, занимава се с превод на научна литература, научен редактор и научен рецензент на книги. Членува в авторитетни научни организации. Участието ѝ в десетки национални и международни проекти и конференции, статиите, публикувани в чужди сборници и списания, книгите ѝ, издадени в Париж, Виена, Солун, доброто владееене на английски и френски езици, както и цитиранията на нейните трудове (над 130 в български и над 15 в чужди публикации) свидетелстват за голямата ѝ научна комуникативност и международна конвертируемост,

което е рядкост за историк, занимаващ се предимно с национална (българска) проблематика.

Тя е научен ръководител на много дипломанти и на седем докторанта. Лекционните ѝ курсове са в бакалавърски и магистърски програми на различни факултети на Софийския университет – исторически, юридически, философски, както и в Националната художествена академия.

Тази впечатляваща многобройна и многопосочна дейност на доц. д-р Евгения Калинова прави нейното присъствие в Софийския университет изключително ценно.

Научните ѝ търсения са съсредоточени в две основни направления от съвременната българска история – история на културата и външната политика след Втората световна война, които са солидна основа и за обобщаващи анализи на най-новата ни история.

Още с избора на тема за докторската дисертация, свързана с международната културна дейност на България 1956-1966 г. към западно-европейските държави, която не е била обект на научен интерес от втората половина на 1980-те години (когато е писана и защитена дисертацията) до днес, Е. Калинова показва способности да се справя с научни предизвикателства. Интересът ѝ към съвременната история на българската култура е траен и продължава във времето преди и след хабилитацията. Статиите ѝ “Културните институции в България 1944-1958 г. (с оглед на техните международни културни връзки)” (№ 4), “Българската култура през погледа на западноевропейеца” (№10), “Разрешеният” културен обмен на България със Западна Европа от средата на 50-те до средата на 60-те години” (№16), “Българският вариант на съветското “размразяване” в културата 1953-1963 г.” (№ 25) – публикувани до 2001 г., - както и “Културните измерения на кризата в България през първата половина на 80-те години” (№ 67), “Симбиозата власт-интелигенция в България през

70-те години на XX век (№70), “Културната политика в преходното време – 9 септември 1944 – 1947. ((№76), “Българската културна пропаганда в Западна Европа след Втората световна война (№80), “Интелигенция и власт в България перед вызовом перестройки второй половины 1980-х годов. (№ 95), “Интелигенция и власт между двумя волнами десталинизации в Болгарии (1956-1961 годы” (№ 96) - от периода след хабилитацията ѝ, - акцентират върху различни проблеми на българската вътрешна и външна културна политика след Втората световна война и са първи изследвания по тези теми.

Така съвсем логично в “Българските преходи 1939-2010” (№40) - в съавторство с Искра Баева,- претърпяла четири последователни издания, всяко следващо хронологично допълващо и разширяващо предходното, Е. Калинова представя българската култура през цялото ни съвременно развитие. Книгата е единственото по рода си изследване, в което на базата на първостепенни архивни документи (голяма част от които за първи път въведени в научно обращение), научна литература, периодичен печат и мемоарни съчинения са представени вътрешното и външнополитическото, стопанското и социокултурното развитие на България от началото на Втората световна война до днес. Не случайно “Българските преходи...” е най-четената и цитирана книга от научната хуманитарна интелигенция у нас и в чужбина, както и от студенти и изкушени в тази проблематика граждани.

В по-разширен и пунктуален вид българското културно развитие през втората половина на XX в. Е. Калинова представя в колективното изследване “История на българите. Т. 3” (№ 44), където акцентите, които тя поставя, са до голяма степен обусловени и от самостойната логика на българския културен процес, и от логиката на цялостното ни политическо и стопанско развитие в годините на Студената война.

Монографията “Българската култура и политическият императив 1944-1989.” С., Парадигма, 2011. 540 с. (№39) е резултат на тези последователно задълбочавани и разширявани през годините в изследванията на Е. Калинова теми и проблеми от българското политическо и социокултурно развитие през втората половина на ХХ в. В нея, отново подчертавам - за пръв път, са разгледани цялостно и във възможната степен всеобхватно проблемите на българската културна политика, институционалната динамика, взаимоотношенията власт-художествена интелигенция, политическите кризи в Източна Европа и отражението им върху духовния климат в България, разграничени са отделни интелектуални позиции и тяхната рефлексия върху българските граждани в годините на социализма.

Ще представя само няколко от безспорните приноси моменти на книгата:

- Максимално широка и включваща нови източници база на изследването – документи от Централния държавен архив и архива на Комисията за досиетата, публикувани документи, дневници, мемоари на политически дейци и представители на художествената интелигенция, научна литература – не само историческа, а и на литературни, художествени, театрални, кинокритици и музиковеди. Всички позовавания са коректно направени и прецизно цитирани от авторката.
- Втората част на въведението представя максимално синтезирано и изцяло подчинено на темата за българската култура и политическия императив, водещите тенденции в социокултурното ни развитие от Освобождението до Втората световна война. Открити са спецификите и са маркирани общите моменти за различните етапи на модернизацията на

държавните културни институции, творческите организации и художествения процес през ХХ в.

- В монографията за пръв път по-цялостно, в рамките на достъпната документация и мемоарна литература, са разкрити взаимоотношенията между управляващите и всички творчески съюзи. Особено ценни са данните и анализите за развитието на музикалното, театралното и филмовото изкуство.
- Предложени и убедително са обосновани нови хронологични граници на постсталинския период на “размразяване” на политическия, културен и духовен климат у нас – 1953-1959 г.
- “Десетилетието на реформите” – 1960-те години – е представено с целия му противоречив, но твърде осезаем патос за свободно творческо изразяване и гражданско противопоставяне, в рамките, поставени от управляващата БКП, но и излизащи понякога извън тях. Много убедително е разкрит процесът в началото на шестото десетилетие. Е. Калинова е първата, която пространно и задълбочено анализира срещите на ЦК на БКП с всички творчески съюзи, проведени от февруари до април 1962 г.
- “Илюзорното спокойствие на 70-те години” – това заглавие отразява точно резултатите от динамичните процеси през седмото десетилетие, разкрити цялостно и фактологично плътно от Е. Калинова. Текстът убедително аргументира случващото се: от началото до средата на 1970-те години, в резултат на плодотворния диалог Изток-Запад, се постига осезаема стабилизация на българското общество и култура, а в края на периода преобладават напреженията и конфронтациите както във висшия ешелон на властта, така и в средите на художествената интелигенция. Отново за първи път в

монографията на Е. Калинова, въз основа на солиден документален материал от Централния държавен архив и Архива на Комисията по досиетата, на сведения от периодичния печат и на мемоарни свидетелства, е разгледана културната политика през 1970-те години, белязана до голяма степен от идеите на Людмила Живкова и практическата им реализация. Авторката прави обективен анализ и на лансираните, и на осъществените проекти, отбелязва причините за противоречивото им възприемане от различните обществени групи, разкрива специфичния механизъм на взаимодействие между управляващите, в лицето на Людмила Живкова и представители на хуманитарния научен и художествен елит, който в онзи период е поставен на висши административни позиции и има възможност да прилага на практика идеите си.

- За първи път в пълнота е разкрит конфликтът между Тодор Живков и Борис Велчев, показан е умелият начин, по който първият секретар на БКП и председател на Държавния съвет на НРБ отстранява възприемания от него като конкурент за собствената му власт член на Политбюро и секретар на ЦК на БКП Борис Велчев. Е. Калинова представя този сюжет предимно през призмата на конкретния повод – скандалът около трисерийния филм “Завръщане от Рим” на сина на Борис Велчев – режисьорът Иля Велчев. Този сюжет многократно е коментиран в публичното пространство днес и изясняването му освен чисто научна изпълнява и важна социална функция.
- “Културните измерения на 80-те години” са представени през призмата и на политическия императив, който за пореден път се постулира директно и безалтернативно, и на специфичните

процеси, протичащи в културния живот на страната, и чрез отграничаването на разнородните позиции на отделни интелектуалци, и чрез разкриване механизма на поява на неформалните организации у нас и отношението на властта, респективно на Тодор Живков, към тях до самия крах на социалистическата система в България. Динамиката на случващото се в политическия, стопанския и културния живот, както и в социално-психологическия климат, заедно със забързаното темпо, с което се правят опити за реформи във всички сфери на обществения живот в страната през граничната 1989 г., са предадени по възможно най-убедителния начин, обясняващ и причините за дълбоката криза на държавния социализъм в България, и невъзможността да бъде преодоляна при напълно променената ситуация във вътрешен и международен план. Изложението впечатлява с документално-емпиричната си плътност и аналитична задълбоченост.

Монографията “Българската култура и политическият императив 1944-1989” е убедително свидетелство за високото ниво, постигнато от българската историография през последното десетилетие.

Прегледът на приносите на доц. д-р Евгения Калинова в изследванията на българската културна политика след Втората световна война, заедно с направеното в другите ѝ публикации, посветени на външната политика на България – със силен акцент върху сложните взаимоотношения между балканските държави, заедно със задълбочените ѝ проучвания (в студии и два документални сборника, последните в съавторство с Искра Баева) на най-проблематичното събитие през втората половина на XX в. – т. нар. “Възродителен процес”, заедно и с

обобщаващите й студии върху проблемите на съвременното ни политическо и социокултурно развитие още веднъж потвърждават вече изразеното ми мнение, че Е. Калинова е сред най-авторитетните специалисти по съвременна история на България.

Убедено предлагам на уважаемото научно жури да гласува за присъждането на академичната длъжност “професор” на кандидата доц. д-р Евгения Иванова Калинова.

София

02. 08. 2011 г.